

ખાસ શીયા ઇમામી ઇસમાઇલીયો માર્ગ.

હાજર ઇમામ

સર મુલતાન મહમદ શાહ

અ. સી. એસ. આર્મી,

એલ. એલ. ડી. વગેરે

ની

બેતાલીસમી—

તા. ૨૪-૭-૧૯૧૪.

માલગ્રહ મુખારક.

લખી

પ્રગટ કરનાર

ખોજ

દાસમ મુળજી

શ્રી જમ મેવાસાવાળા

દાલમાં પાલીસા (યુગાન્ડા)

બ્રિટીશ ઇસ્ટ આફ્રિકાવાળા તરફથી

ઇસમાઇલી દીનભાઈઆને ભેટ.

કિમત અમુદ્દય.

મા યુક મેનેજર વલીભાઈ નાનજીએ ધી ખોજ સીધી પ્રો. ગ્રેસ,
૧૩, પાલખી મહોલા, મુંબઈ નાં. ૬ માં છાપી તથા ખોજ દાસમ
મુળજીએ બ્રિટીશ ઇસ્ટ આફ્રિકા પાલીસા યુગાન્ડા પાલીસામાં
પ્રગટ કરી.

ગુજરાતી કોપીરાઈટ સંસ્થા ધુએને અરપણુ.

હીઝ હાથનેસ સર સુસતાન મહમદ શાહ દાતાર

અ. સી. એસ. આઈ., અ. સી. આઈ. ઇ.

એલ. એલ. ડી.

ની ૪૨ મી ખુશાવાલીના પ્રસંગે

સેવક હાસમ મુલજી શ્રી જામ મેવાસાવાલા

હાલમાં પાલીસા, બી. ઇ. આ.

સુમાન્ડાવાલા તરફથી

આ બીજી બેટ.

પહેલી બેટનો આપે સ્વીકાર કરેલ છે તેવીજ રીતે

આ બીજી બેટ આપની તહેનાતમાં

કમુલ યાને સ્વીકાર કરશેજી.

રચનાર }
પ્રગટ કરનાર. }

આપનો હિતેચ્છુ,
સેવક, હાસમ મુલજી

ના યા અલો મદદ વાંચસો

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૧૫૧ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ મહાગ્રંથ મુલ. ૨૩

વિષય મ : ૮૭૨૪

મા અહીં મદદ.

અસ્તાવના.

મહા બળવાન ન્યાય બ્રીટીશ સરકારની હિંદુસ્તાન અંતર આફ્રીકામાં ધર્મનું છુટ પછું થતાં પોતાના ધર્મ માટે દરેક કોમને ચળવળ થવા લાગી છે અને પોતપોતાના દીનને ટેકા આપનારી બાબતો પ્રકાશમાં લાવતા જાય છે એ મુજબ આપણા પાક પ્રસંગમાં દીનને જગજાટ બતવનારા પુસ્તકો બહાર લાવવામાં કોશીલ કરવામાં આપણે પણ બાકાત રહેવું જોઈએ નહીં.

એવું સમજી આપણી કોમના મહાન વીરવાન નરોએ જમાનાને અનુભવી આપણા દીન માટે જહેમત વેઠી દીનની સેવા બજાવી છે જેનો ધરો લઈ તેને પગલે ચાલવાની દરેક પ્રસંગમાં ઉચિત વીરવાનોની દરજ છે.

પ્રસંગોપાત લેખો બાહાર પાડવાથી જે ફાયદો થાય છે તે બીજા બીજા ટાંકમાં બહાર પાડવાથી થતો નથી.

સાક્ષરેક જેવા શુભ પ્રસંગે અનેક મંડળો તૈયારી તે પ્રસંગને અનુસરતા પેમ્પ્લેટો બાહાર પડે છે પણ તે એક જ વિષયને જગતા હોય અને બુદ્ધિની પ્રદર્શન કરવાના વિષય થીવાય અન્ય બાબતો

ભાગ્યેજ સમાવેશ કરવામાં આવતી હોઈ. ખુશાલીના પ્રસંગની ખુશી ખતાવવા ઉપરાંત વધારે લાભ ભાગ્યેજ થઈ શકે.

હાજર ઈમામની ૪૧ મી ખુશીયાવી પ્રસંગે આ સેવક તરફથી એક સાહેબનો ફેડું તથા સુઆરકીના ગજલોવાળું પેમ્ફલેટ બહાર પડેલું હતું તે જોઈ મારા એક મીત્રે મને સલાહમાં જણાવ્યું જે વા પેમ્ફલેટો જંવા કે, મારી છદ્દ હજ અને ત્રવેણી સાલગરી પીયુસ ગેરે ઘણા બહાર પડે ન છે પણ જુઓ કે બહાર પડેલા હશે પણ મં હજુ સુધી એવું પેમ્ફલેટ કે જેની અંદર આવા પ્રસંગે શુભ વીચાર દર્શાવતાં અને પ્રસંગને અનુસરતાં વીચારોથી વાર્તાલયમાં ભરપૂર હોય અને કળવણી તથા મોટાઓની ફરજ વીગેરે સમાવેશ હોય. જોયું નથી અને બહાર પડેલું નથી કે જેથી કામને લાભ કારી નાવડે.

ઉપર પ્રમાણે મારા નિત્રની સલાહ પ્રમાણે આ સાલગરી મુખા રક નામનું પુસ્તકને લગતું પેમ્ફલેટ બહાર પાઠવામાં આવ્યું છે પણ આ પુસ્તક લખવાનો આ સેવકનો પહેલોજ પ્રયાશ છે એ બીના ધ્યાનમાં લઈ આ પુસ્તકમાંથી જે લાભકારી અંસ માલમ પડે તે અદલ્ત કરશેજ. મનુસ્ખ માત્ર જુલને પાત્ર છે. એ નીયમનો લાભ આ નવા લેખકને આપી દીકાના ક્ષેત્રમાં ઉતરવા તરફ નહીં લેતાં જે કાંઈ જુલયુક રહી ગઈ હોય તેને માટે દરજુજર કંશો અને મીત્રા ચારીની રાહથી અમોને યોગ્ય સુચના આપશે તો તેમનો ખરેખરો આભાર માનીશું.

છેવટમાં અમો સર્વ દીન બંધુઓને અરજ ગુજારીએ છીએ કે
આ પેટ્રુલેટ વાંચી મનન કરી પોતાના લાઇબ્રેરી હોસ્ટલરોને વંચાવી
આરા અમુલ્ય વખતોના લાભ લેશે તો અમારો આ દુપયાસ સફળ
થએલો ગણાશે. આમીન.

લાં સેવક,

હાસમ મુળજી

ના યા અલી વાંચશે.

એકબે ધીએ આપણી સમગ્ર જ્ઞાતિને લાગક.

૧. આપણા પવિત્ર ધરમ પ્રત્યે એક ભાવના.
૨. એક જાતના ધાર્મિક તથા સંસારીક વીચારો.
૩. એક સંપ (કુળના કંકાસ વગરના કુટુંબો તથા ટોલીઓ.)
૪. પુત્ર કેળવણી પાછળ પુરતું લક્ષ આપનાર પિતા તથા કન્યા કેળવણી પાછળ પુરતું લક્ષ આપનાર માતાઓ.
૫. પુત્રને અહિંચોળીક વ્યપારી અને ધારમીક શીક્ષણ આપનાર કુટુંબો.
૬. ખરો ધર્મ ખરું જ્ઞાન તથા ખરા શીક્ષણો પર લક્ષ આપનાર સ્ત્રી પુરુષો.
૭. સતચુર પરજ શ્રદ્ધા રાખનાર યુવકો અને યુવતીઓ.
૮. બાળ લગ્નનું નિકંદન કાઢનાર માઆપો.
૯. લગ્ન પ્રસંગો આવતા કોઈપણ રીતે કસા કારણથી મન હંચા થયા ન હોય તેવા વેવાઈ અને વેવાણો.
૧૦. કેળવણી આપવી એટલે નીચાળે બાળકોને મોકલવા તથા નિશાળનું શીક્ષણ માત્રજ આપવું એટલુંજ બસ નહી પણ પુત્રને સંસારીક જ્ઞાનમાં અહિંચોળીક વિગેરે પ્રકારનું તથા પુત્રીને રાંધણી સીંધણી, બરવું તથા સંસાર સુખી કરનાર બીજી વસ્તુઓનું શીક્ષણ આપવું તેકું સમજનાર પિતા માતાઓ તથા વાલીઓ.

સંગીત.

(પુનમ ચાંદની ખીલી પુરી આકિરે—એ રાગ.)
 સુંદર શોભિત છે ધન્ય દીન આજનોરે
 ઉર આનંદ તણો નહિ પાર
 રડો જન્મ તણો દીન શાહ સુલતાનનોરે
 દિન ઉજસો ઉજવીએ ઉમંગથીરે
 ગણી જન્મ અણી થકી સાર.—રડો.

—સાખી.—

જગમગ કરતો ઉગીએ અલી આંણી ચળકાટ,
 અધિક કીણી આને કરી દીસે રવી રળીઆત,
 કેવી સુંદરતા સરવે છવાઇ છેરે
 રંગે સોનાનો આને સંસાર.—રડો.

—સાખી.—

ચળકે તારા આભમાં સસિ સુંદર દેખાય,
 અજબ રંગ છે આજનો રડી રજની માંય,
 દહત્ય સહદળ હાઝે બહુ દીલમાંરે
 ખીજવાઇ લાવે નાહકે ખાર.—રડો.

—સાખી—

અતી રંગે લુધવાટથી સમુદ્ર કરે ઉછળાટ,
પ્રુથ રંગે સરીતા વહે ખળળ કરી ખખળાટ,
બય બીડ બાંગી બગતો તણો મનથીરે

રંગે પવન પ્રસર્યો અપાર.—૩૩૦

—સાખી—

મન ગમતા ભોજન જમી પહેરી વસ્ત્ર અભંગાર,
મળિયા સરવે સંપત્તી રંગ ધરી નર નાર,
ચઢે અભાંડમાં પ્રુશી પ્રગટાઇ છેરે

બલે આવ્યા યા અલી અવતાર—૩૩૦

(સુ. ૪. ઉનાવાલા.)

સાલગરેહ સંદેશ,

દાહરો.

- પોપટ પ્યારા પાંજરે બેડો છે શું આજ,
જા ઉડી તું આ ઘડી શુભ સંદેશા કાજ. ૧
- પુષ્પ માળાની સાથ આ પત્રીકા છે વાંચ,
શાહ મહમદ સુલતાનની જન્મ જયંતિ આજ. ૨
- લે પત્રીકા પ્રેમથી બાંધુ તારી કોટ,
લખ વેહલો જા આ ઘડી ઉડે મુકી દોટ. ૩
- મીજલસ કે મેળાવડા ખાને કે નીજ ઘેર,
જ્યાં જ્યાં જલસા જોય તું ત્યાં જા રૂડી પેર. ૪
- જન્મ મુખારક જે લખ્યા પત્રીકામાં લેખ,
તે પત્રીકા પ્રેમથી વાંચે ધરા ત્રિવેક. ૫
- પોપટ વાલા તું પાંખથી જોસે બધી રચનાઈ,
મુજને જો પાંખો હોતે તો કહત નહીં તુજને બાઈ. ૬
- અરજ કરે છે કર જોડીને એય. એમ. આજ,
મુખારકી છે સરવેને જન્મ દીન શાહ તણો આજ. ૭

(ઇસમાઇલી સીતારામાંથી.)

સાલગ્રેહ મુખારક.

મા ખુદા હવે ક્યારે આરા આવે હવે તો સફર ચતી નથી. હવે તો ટાંટીયા હાલતા નથી, આવું જંગલ અને આવા તડકા તો મારા વડવાઓએ પણ જોયા નહીં હોય પણ મારે જોવું પડે છે. આ જંગલમાં કોઈ જનાવર ફાડી ખાય તો સાશનો પણ પતો ન લાગે પણ હવે તો હસાતું નથી. ચડાહ (કુંગર) ચડાનો નથી. પાણીની તરસ લાગી છે. માછ કુરજીમાછ ક્યાં ગયા ? (જુએ છે તો) અહોહો તેતો સામી ચડાહ ચડી જઈ ઉભા છે અને મારી વાટ જુએ છે. ચાલ જલદી જાડું અને પાણીની તરસ લાગી છે તો કુરજીમાછને વાત કરે.

વહાલા વાંચક એક નેવારા જંગલમાં આપણે આવ્યા છીએ જ્યાં તડકા સખત પડે છે. ખરો મધાન થયો છે. આજુ બાજુ જંગલની ઝાડી ખીલામણી ઉભી છે તેમાં પવનતું તો નામ નથી પાણીનો પતો નથી. એવા ખીલામણા જંગલમાં જે મુસાફરો સામકલથી સફર કરે છે. તડકા પડવાથી પ્યાસ લાગી છે અને થાકી ગયેલ છે તેથી સામકલ ચાલતી નથી અને એક યુવાન આગળ થયો છે. હવે બન્ને કુંવાન પુરખો ઝાડની ઠંડી છાયા તળે આવી બેઠા છે. દેખતાં તો બન્ને યુવાન કોઈ સાસા કુખવાન લાગે છે અને અહેરા ઉપરથી તો કોઈ ધસમાધલી ભામ્યો હોય તેવું લાગે છે અને કોઈ યુગ પ્રસન્ન જતા

હોય તેવો ઠાઠ લાગ છે પણ પૂરી નહીં આગલ ચાલો. તે બન્ને વાતો કરે છે તે ઉપરથી જાણીશું જે ક્યાંથી આવે છે અને ક્યાં અને ક્યા શુભ પ્રસંગે જાય છે અને કોણ કોણ છે તે સરવે જાણી શકીશું.

તારભાઈ કહે—કુરુજીભાઈ તમે તો ખડુજ સાધકલ ચલાવો છો પણ હવે માગથી તો સાધકત્વ ચાલતી નથી તેમ તરસ પણ ખડુ લાગી છે આવે વખતે કોઈ પાણી અને થંડો પવન વાતો હોય તેવું ઝાડ હોય તો ખસ છે. અત્યારે ખીજા કસાની આશા નથી.

કુરુજીભાઈ—કેમ ભાઈ આમ હીમત કેમ હારી જાય છે? હજી તો ધારેલું સ્થાન ધણું દુર છે. અહીં બેસશું તો અસુર થઈ જશે માટે જલદી ચાલો. આવતી કાલે આપણા હાજર ઇમામ સુલતાન મહમદશ હ દાતારના જન્મ દીવસની ખુશીચાલી છે, તો આપણા મીત્ર મંડળ આપણી વાટ જોના હશે. પાણી પીવું હોય તો ચાલ અહીં ઝાડ છે, ત્યાં બેમીએ અને પાણી મંગાવીએ અને પીયે પણ રસ્તામાં પાણી પીવું સારું નથી.

તારભાઈ કહે—(ઝાડ નીચે બેસી પાણી જેવું હવું તેવું ખીજતે) કુરુજીભાઈ અહોહો! હવે તો કાંઈક ઠંડો પવન નીકળ્યો! ખાઈ ખન તો અહીં વધારે વાર બેસીએ તેમ છે. આમે પછે હજી તો કરવા નશીબમાં માંડેલાજ છે. કુરુજીભાઈ આપણે આવી શું ગુનેહમારી કરી હશે જે આવા આવા હજી કરવા પડે છે અને આવા દુખના વાદળ આવી પડે છે.

કુરજીભાઈ કહે—તારભાઈ તારી વાત સાચી છે પણ નશીખ ને આપણા હાથમાં છે. વીઠવાન લોકોએ પણ કહ્યું છે જે, નશીખ નશીખ ન ક્યાં કરો. નશીખ તમારાજ હાથમાં છે તેમજ તેને ફેરવી શકો છો તેમજ તેને સાર મા નરથું કરી શકો છો, કારણ જે નશીખ (પ્રારબ્ધ) ને કેળવવાથી કીર્તી અને છે કેળવવાથી કોડીનું કરોડનું ધાન અને વગર કેળવે કરોડનું હોય તોપણ કોડીનું થાય છે.

તારભાઈ કહે—તમે જણાવો છો કે નશીખ પ્રારબ્ધને કેળવવાથી કીર્તિ વધે છે, તો મેં પણ માંલશું છે કે પ્રારબ્ધ એટલે ગયા અપના કરેલાં શુભ અશુભ કર્મોના ફળ સુખ દુખ હાલ ભોગવાય છે તે તે પછી કેળવવાથી કીર્તિ તે શું અને ન કેળવવાથી ખરાબી શું તે હું કાંઈ સમજી શકતો નથી.

કુરજીભાઈ કહે—એ વાત ખરાબર છે પણ દરેક કેળવણી જીવન રૂપમાં હોય છે. ઉત્તર, રૂઢી કેળવણી મીલીનથી કાપડ બનાવું તે છે અને જાળકોની કેળવણી નિશાળે ભણાવવા તે છે. તેમજ મનુસ્કૃતિ જય વિજયનો આચાર તેના પોતાના વીચારો ઉપરજ છે કે જે પ્રારબ્ધથી થતા સુખો દુખોમાં સ્થીર રહેવું. સુખમાં છકકડી જવું નહીં એકઠાં અને સુખ પ્રાપ્ત થતાં તકચુરીમાં સામેલ થઈ કોઈનું પણ અહિન કરવું તેમ થાય તો તે પ્રારબ્ધની ખરાબી કરી ગણાય. તો એ ખરાબ ગણાયું, કીર્તી મેળવવી વીગેરે આપણા વીચારો ઉપરજ અધાર છે. તો ભાઈ તેમાં કોઈને હોય નથી. પણ હવે જલદી ચાલો, વખત જાય છે, અહીં જંગલ છે પછી ધારેલે સ્થાને

પોંચાશે નહીં, વધારે વાતું ત્યાં જઈ કરીશું.”

વહાલા વાંચક! આપણે જાણ્યું તો ખરું કે જાંને યુવાન મુસાફર ઇસમાઇલી દીન પાળનારા છે અને કોઇ યુગાંડાના ભર જંગલના ગામડાંમાંથી કોઈ શહેર તરફ ખુશીયાલી કરવા જાય છે. તેમાં કુરજી ભાઈ મોટા છે અને તારભાઈ નાનો છે, હવે તે જાંને ભાઈ હોય કે બોબા ભાઈના સગપણાણું હોય તે ખુદ જાણે.

પ્રિય વાંચકને એમ જ યાશે કે સાલગરી મુઆરકને ખદ્દો આવા સાઈફલના હઠડામાં તથા નશીમની માથાકુટમાં કપાં આવ્યા? તે ખરું છે પણ ધીરજ ધરો. તે સાલગરી મુઆરકના લગતા વીવેચનની તજ્જિક આવ્યા છીએ.

હવે કોઈએક શહેરમાં ખુશીયાલીની ધામધુમ થાય છે, ત્યાં આવી પહોંચ્યા છીએ.

કોઈએક નઠરોળી જેવા શહેરમાના જમાનખાનાનાં પાસેના મંડપમાં ધામધુમ થઈ રહી છે અને એડવાન્સુ જેરથી જમાતખાનાને ગમવી રહ્યું છે. ઢોલ, તગારા, સરણાઈ વીગેરે વાગી રહ્યા છે અને સાંભળનારને જાણે હીંચના રાગથી અથગેા યંધાતો હોય તેવું વાગી રહ્યું છે અને આનંદ આનંદ છવાઈ રહ્યો છે. દરેક બાઈએા ઉંગ થી દરેક કામમાં ભાગ લીએ છે અને અવર કામ પણ આવી એડવાન્સુ છે. એમની અરહાસ રવાને માટે ઇસમાઇલી બાઈએા એક પછે નરપર થઈ રહ્યા છે. કોઈ ગાન સોવારી એલામચી તો કોઈ સેરા બીચે સરખા થંડા પાણી, તો કોઈ માન હઈ આસનવાર એસાડવાને, તે

કામ મેજ ખુરશી બાંક ગોઠવવામાં મસગુલ થઈ રહ્યા છે. તે જોઈ જોતા આવનારને પણ ખુશ ખુશ થઈ જવું પડે છે. મંડપની શોભામાં વળી મળ્યા નથી. ઇસમાઇલી લાઈઓ દરેક કામમાં કેવા પ્રેમ ભાવથી કામ કરી રહ્યા છે? તો પછી રમત ગમતની તો વાત શી પુછવી? ડાંડીયા રાસ લેવા શરૂ થઈ ગયા છે અને જોનારના દીલ બરાબર જેંચાણા છે અને બધા જોઈ નજર ચર્ચ રહ્યા છે અને વાહવાહના પોકાર થઈ રહ્યા છે. સાળાશ સાળાશના માનથી વધાવી રહ્યા છે. અત્યારે બરાબર નવનો વખત થઈ રહ્યો છે. આવે વખતે બે મુસાફર ભાઈઓ સાઈકલની ટોકરી વગાડતા ટનન કરતા પરબારા તેજ જમાનખાનાની બાજુમાં તરી તે મંડપની પાસે જ ઉતર્યા. તે જોઈ એક યુવાન પુરુષ તરત દોડતો આવ્યો. તે યુવાન જોતાંતો ચાલાક હુશીયાર અને કેળવાએલ હોય તેવો લાગે છે. આજના સુધારા વધારાના વખત પ્રમાણે ઇસ્ત્રી ટાઇટ કપડાં પહેરેલા છે. ચાંદના સીલ્કનું શુટ પહેરેલું છે. ગલ્લામાં અકકડ ટાઇટ કોલર રહી ગયું છે. માથામાં જંગળારી ફેસનની ટોપી રહી ગઈ છે. ટાઇના ખીસામાં અતર આટો મેલીનીયા ખુશબોદાર, બપકાદાર રેસમી રમાલ બહેકી રહ્યો છે. અત્યારે ખુશીયાલીના પ્રસંગે ચહેરો પ્રજ્વલીત ખુશ ખુશ થઈ રહ્યો છે અને ઘણા હેન અને પ્રેમના ભાવથી આવનાર સામકસો વાલા પાસે આવી યા અહીં ગાઉ કરતાંજ સામકસો જોઈ સાથે ઉપ ડાવી દુકાને ચાલ્યા.

પ્રિય વાંચક ! આવનાર બે મુસાફરો તે કોણ હતા તેનો અર્થ હશે કે આપણે જાડના છાંવા તળે વાતો કરતા મુક્યા હતા તેજ છે.

રસ્તામાં સાઇકલના ટીયુબમાં પંચર પડવાથી પંચર સાંપતા વાર લાગવાથી ઘણી વાર લાગી અને અત્યારે ધારેલે સ્થાને પોતા. હવે સામે આવનાર યુવાન કોઇ નહીં પણ તેમની મીત્ર મડળી માઇલે એક જેનું નામ અલીબાઇ હતું તેની દુકાન અહીંજ ચાલે છે તેણે આ આવનાર અને યુવાનોની ઘણી વાટ જોઇ હતી; પણ અત્યાર સુધી આવ્યા નહીં તેથી આશા છોડી હતી. ત્યાંતો ટોકરીના બજારના કાને પડતાંજ ઉઠીને સામે આવ્યો. પ્રથમ તો એર આશીર્વાત પુછી અને અસુર થવાનું કારણ વીગેરે પુછ્યું. જવાબમાં ઇર્થિયત વાત કહી સંભળાવી અને બીજે દીવસે ખુશીયાલી હોવાથી નવા આવનારે અત્રેની ખુશીયાલી વીશે બન્નેએ પ્રસ્ન કર્યો તેના જવાબમાં અત્રેના શુભ પ્રસંગનો ઉત્સાહ વગર અતિરચોક્તિથી કહી સંભળાવ્યો.

નવા આવનારને જગલના વેપાર સમાચાર પુછ્યા, જવાબમાં સાધારણ ચાલે છે. નવા આવનારાઓએ અત્રેની હુંડીયોની હાડમારી તથા વેપારના સમાચાર પુછ્યા, જવાબમાં વેપાર મંદ છે. હુંડીયો વાસ્તે ગામમાં મરીકાવના રપોટા ફેરવાય છે અને નાણા બીડની હાડમારી લાગી પડી છે પણ આપણા ઇતમાઇલી લાઇયેને માટે ઇસમાઇલી શેડીયાઓએ ઘણી સારી સગવડ કરી દીધી છે, જેથી ખુદનું સુખરાણું. ખુદાવીદ તેવા શેડીયાઓને ઝાઝી આગાદી સાથે નાણું આપે. આવી રીતે દુકામાં જવાબ આપ્યા તેમ વાતો કરતા કન્તા દુકાને આવી પહોંચ્યા. નારતાની તમવારી તો અગાઉથીજ કરી રાખેલી હતી તેથી તરતજ બોયને સાદ કરી જેજ પર આવવાનું

રખાવી ત્રણે જણા એક ટેબલ પર નાસ્તો કરવા બેઠા. નાસ્તો કરતાં કરતાં અલીબાઇએ કહ્યું કે—“બાઇ કુરજીબાઇ આપણી કોમની આજ કાલ સારી ચડતી થતી જાય છે જો આપણે અહીંજ તપાસીશું તો કેળવણીનો ફેટલો પ્રચાર થઇ રહ્યો છે? હવે આપણા પાક હાજર ઇમામની કૃપાથી કેળવણીની સમજ આપણી કોમમાં ઉતરતી જાય છે.”

કુરજીબાઇએ કહ્યું—“આપનું કહેવું ફેટલેક અંશે અહીંની તથા મુંબઇ જેવા મોટા શહેરોની રથીતી જેતા તો ખરું કહેવું પડે; પણ સોના ઉપર ફરતી કીડી જેમ બધું મોનુંજ જુએ છે તેમ મુંબઇ જેવા મોટા શહેરોમાં વસ્તા પછસાદાર અહરથોને સર્વત્ર તેવોજ ભાસ થાય તે બનવાજોગ છે પણ મારા એક મીત્ર તરફથી ઇન્ડિયાની ઇસમાઇલી કોમની દસા વીશે મને એક નિબંધ મળ્યો છે તેથી જેઇ શક્યો છું કે મોટા મોટા શહેરોમાં તમારા જેવા વીચાર વાલા આમ ધારવામાં ફેટલેક અંશે ભુલ કરે છે.”

અલીબાઇ કહે—“હશે અમારો અહીંજ શહેરમાં વાસ થઇ રહ્યો છે અને અમેને કાઠીયાવાડ કે કચ્છમાં વાગેરેની આપણી કોમની શું હાલત છે તે જો કે, “ઇસમાઇલી સતપંથ પ્રકાશ” બહાર પડતાં જાણ્યું છે પણ તે જેઇએ એટલા મલતા નથી તો આપના મીત્ર તરફથી મળેલા નીબંધમાં શું જણાવે છે તે સંભળાવશે તો અમે આપના ધણા ઉપકારી થશું.”

કુરજીબાઇ—“આજ કાલ દુકાળના સમયથી તથા બપોર ઇન્કુલુબાની ખીમારીથી કાઠપણ કાઠીયાવાડમાં, કચ્છમાં કે સારા

હીંદુસ્તાનમાં એવો ભાગ નથી કે જ્યાં દુખ અશાંતી અને બેલાલપણું નજરે ન આવતું હોય, આપણે કદાચ આપણી કોમને કેળવણીમાં આગલ વધેલી કે વધતી માનતા હશું પણ ખરી રીતે જોતા તો એમ નથી. કાઠીયાવાડના આપણી કોમના અનેક પુરસો વાંચી કે લખી જણાવતા નથી. સ્ત્રીઓમાં લખી વાંચી જાણે એવી સ્ત્રી સરાસરી એક ટકો પણ મલવી મુશકેલ છે. જ્યાં પેટ ભરવાના સાસાં હોય ત્યાં કેળવણી લેવી યાદ શાની આવે? એક ઘરમાં જેટલા મેન્બર હોય તેટલા બધા મલી કમાય ત્યારે પોતાનું માંડ માંડ ભરણ પોશણ કરી શકે તો કેળવણી લેવાનું ક્યાંથી બની શકે? તમારા કહેવા પ્રમાણે કદાચ કેળવણીના ફાયદા સમજના આપણી કોમ શીખી હોય તો તેમાં શું ફાયદો? અમુક ચીજમાં અમુક ગુણુ છે એટલું જાણવાથી કાંઈ ફાયદો નથી પણ જ્યારે તે ચીજનો ઉપયોગ થાય ત્યારેજ ફાયદો પહોંચે છે. આપણી કોમના હજારો યુવાનીયા બીન કેળવાયલા રહેવાથી દુકં પગારમાં દાસત્વ સ્વીકારી પોતાનું જીવન વ્યતિત કરે છે. એવા અનેક યુવાન પુરષો આપણી કોમમાં મલી આવશે કે જેઓ પોતાનું પણ પુરું કરવાની અશક્તિને લીધે કુંવારા રહેવાનું વધારે પસંદ કરે છે. એવા અનેક માળાપો મલી આવશે કે જેઓ પોતાના પોપણમાં મદદ કરે એવા હેતુથી પોતાના છોકરાને સ્કુલે મોકલી શકતા નથી.

જ્યાં છોકરાઓની કેળવણી લેવામાં આવી રહ્યાં હોય ત્યાં કન્યાઓ મારે તો વાતજ શી કરવી? કન્યાને કેળવણી આપવામાં

કેટલાક માથાપો એમ સમજે છે. એ અજ્ઞાનતા જ્યાં સુધી માથાપો કેળવાયેલ નથી ત્યાં સુધી દુર થવી-ધણી કઠણુ છે. એક તો સાધન આછા, નીર્વાદ કરવાની અશક્તિ અને સાથે આવી અજ્ઞાનતા ધરાવ નારા કુટુંબો પોતાની ઉન્નતી શી રીતે કરી શકે? આપણી કામમાં એવા આક કુટુંબો હસ્તી ધરાવે છે કે જોએ રોજ રણી રોજ ખાય છે અને દર રાત્રે બીજા દીવસની ચીંતામાં રહે છે. જ્યાં પેટ માટે આવી ચીંતા હોય ત્યાં કેળવણી લેવાનો ખ્યાલ કરવાનો અવકાશ ક્યાંથી મળે?

કાઠીયાવાડના ધણા ખરા આપણા કામો બંધુને પહેરવા પુરાં કપડાં નથી, ખાવા પુરું અનાજ મળતું નથી, બીમારી માટે દવાના સાંસાથી દર્દમાં જ જીવન વિતાડવા કે મૃત્યુ સ્વીકારવાની ફરજ પડે છે, એ જ્ઞાન મુબ્બમાં અગર તેવાજ મોટા શહેરોમાં વસના શ્રીમતોને ક્યાંથી હોય? “આપ સુખી તો જગ સુખી” માનનારા મુબ્બમાં અગર તેવા શહેરોમાં આપણા જેવાઓએ જરૂર આ દ્રવ્ય નજરે જોવું જોઈએ. એ રીતે આપણી કામો બંધુની તન મન અને ધનની એવી સ્થિતિ જ્યાં સુધી સુધારવામાં નહી આવે ત્યાં સુધી કામો ઉન્નતીની આશા આકાશ કુસુમવતજ સમજવી. એ મુબ્બ સરાસરી તપાસતાં આપણી કામ કેળવણીમાં ધણીજ પછાત છે. આંગણીના ટેરવે ગણાતા ટ્રેન્યુએટોવાળી આપણી કામ કેળવણીમાં આગલ વધેલી નજ ગણાય. ટ્રેન્યુએટ તો થું પણ મેત્રીક થયેલ કદાચ સોએક મલી આવે, તો શુભરાતી સારું જ્ઞાન ધરાવનાર સો કન્યાઓ કાઠીયાવાડમાં

ભાગ્યેજ મલી આવશે તો અંગરેજ જ્ઞાન ધરાવનારનો પતોજ ક્યાં લાગે કન્યા કેળવવાની ગીરુદ માખાપોની મેજેરીટી કાઢીયાવાડમાં હજી છે. જો કે હાજર ધમામના ફરમાનની રૂએ તેઓને પોતાના વીચારો બદલવા પડ્યા હશે એવી રીતે આપણી કામ કેળવણીમાં પછાત છે અને કેળવણેકા શખસોથી બે નશીમ છે, તેનું કારણ શું? તેનું કારણ ફક્ત એજ કે પેટની વેઠમાં પડેલાને કેળવણીમાં પડવાનો અવકાશ ક્યાંથી હોય? જમાનો જમાનાને શીખવાડે છે, તેમ કેળવણીનો પ્રચાર હજી થોડો થયો છે, થતો જાય છે, પણ તે હજી કીડીના વેગે છે. જ્યારે અન્ય કામ પોતાની ઉન્નતીના રસ્તે હજાર હોરસ પાવરવાલા એનજીનથી દોડે છે ત્યારે આપણી કામ રમસીયા ગાડીના વેગે વધે છે.

એ ભાઈ અલીભાઈ! આપણી ગરીબ કામની આવી સ્થિતિ છે, તન તથા મનની કેળવણીથી આપણી કામ બેનશીબ છે એ મુજબથી એ પુરવાર થાય છે તો પછી તનમાં સવાલ ક્યાં રહેયો. સારીરીક સંપત્તી ઉપરની બંને બ્યાધીઓમાં હરાઇ જાય છે, ઠંડીથી ઢાંકવા પુરા સાધન નહી. પેટપુર ખાવા અનાજ નહી એવા શરીરમાં ચીંતા બ્યાધી અને હાથ વોયના બડકા બલી રહેવાથી, તેવા શરીરોમાં તાકાત ક્યાંથી મળેજ. અફસોસા તન મન અને ધનમાં દરીદ્ર આપણી કામના ભાઈઓ દુખી છે! હાય, ક્યા અભાગી મનુસ્કનું પથ્થર જેવું રહ્ય આ બાબતને ખરા રૂપમાં જોતાં પીગળે નહી.

અલીભાઈ કહે—કુરજભાઈ તે વાત બધી ખરી છે. આ જોતાં

તો આપણી કામના માનવંતા શેડા શ્રીમંતો તો મોટી ઉંઘમાં પડ્યા હાગે છે પણ નવાઇની વાત છે કે આવા આવા ગંભીર મામલામાં પણ હજી શેડીયાઓની ઉંઘ ઉડી નહીં હોય? એ વાત તો ચોક્કસ થાય છે કે ખરેખર શ્રીમંતો જ્યાં સુધી કામ દશાના દરશન તરફ નહીં જુએ ત્યાં સુધી આપણી કામ ઉન્નતીના શીખરે ચડવું મુશ્કેલ બરેલું છે.

કુરુભાઇ કહે—આટલું સાંભળતાં આપને જેમ કામ પ્રત્યે દયા બાવતો વીચાર આવ્યો, તો ખરા રૂપમાં જોનારને શું ન થાય? આવી રીતે દરેક ઇસમાઇલી બંધુઓ રહ્યમાં કામની દાઝની ચીડ થાય તો જરૂર જરૂર ઉન્નતીના ફળ આપીશુંજ. એ મુજબ આપને આપણી કામની તનમન ધનની રચિતીનું સહેજ દરશન કરાવ્યું. હવે તે માટે કેવા કેવા ઉપાયો યોજવા તેના વીશે મેં મારા મીત્રનો પત્ર આવ્યો કે તુરતજ તેનું પ્લાન મારી અદના અકકલ મુજબ ઘડી કાઢ્યું છે તે આપની પાસે રજુ કરું છું. કુરુભાઇએ તુરતજ ખીસામાંથી એક મોટું કવર કહાડ્યું જે જોના તથા સાંભળવા ત્રણે યુવાનો આતુર ચહેરે એક ચીત થઇ રહ્યા. કુરુભાઇએ કવર ખોલી અંદરથી એક લેખ કહાડી વાંચવા લાગ્યા:—

શ્રીમંતોની ફરજ.

ફરજ એટલે શું?—એટલે કે દરેક કાર્યમાં આપણાથી બનતી મહદ્દ દરેકને કરવી. અર્થાત્ પોતાની ફરજ પછી તનની મનની બાંધનની મહદ્દ કરવી, તેને ફરજ કહેવામાં આવે છે. આ શબ્દ ટુંકા છે પણ તે બહોળા મહત્વતાવાળો શબ્દ છે. તેથી તે શબ્દનું દરેકે મનન કરવા જોગ છે.

દરેક ઇનસાનને તેવા કાર્યોમાં (ફરજ બળવતા) આવવું પડે છે પરંતુ જે બાણા ડાહ્યા અને ગુણીયલ હોય તેજ તેવા પ્રસંગે પોતાની ફરજ બળવે છે અને જે અજ્ઞાન હોય તેજ તેવા અમુક્ય પ્રસંગોમાં પોતાની ફરજ બળવવામાં પછાત પડે છે.

આપણે ઉપર જોઇ ગયા કે દરેક કાર્યમાં પોતાની પવિત્ર ફરજ બળવવી જોઇએ, તેમજ તેવા અનેક ફરજ બળવવાના કાર્યમાં વારંવાર આપણને પસાર થવું પડે છે તેથી વારંવાર આપણી પવિત્ર ફરજ બળવવાનો અમુક્ય વખત આવે છે. પરંતુ જેવી રીતે ખરા હીરાની કીમત ખરા ઝવેરીજ જાણે છે, તેવીજ રીતે ખરા ઝવેરી હોય તેજ ખરા હીરા રૂપી આવા ફરજ બળવવાના અમુક્ય વખતમાં જરા પણ પછાત પડતા નથી.

આ વીષય—શ્રીમંતોની ફરજ વીશે લખવામાં આવેલ છે પણ ફરજ તો દરેકે ઇસમાઇલી ભાઈઓએ બળવવી જોઇએ તેમાં તો

અગાધ સંક્રા નથી. પરંતુ આ વીષય શ્રીમંતોની દરજ્જા વીશે આપવા ધાર્યો છે. તેથી અત્રે દરેક પ્રસમાધત્રી માનવતા શ્રીમંત અહરથોએ પોતાની દરજ્જા અનુસાર લુલ્લપું જોઈએ નહીં. હવે દરજ્જા તો ઠીક પણ અત્યારે કઈ દરજ્જા વીશે શેઠીયાઓને તરફી આપવાની છે? તે બીજી કોઈ નહીં પણ ખાસ આપણી કોમની દાઝ દીક્ષમાં ધરી તેના હાલત પર જોઈ અને કેળવણીની હાલત પર જોઈને બનતી કોશિષ કરવી જોઈએ એવી આ લખનારની નમ્ર અરજ છે. જુઓ કે આપણા માનવતા હાજર પ્રમાણ મહિલાના આગમ સુલતાન મહમદશાહ દાતારે પણ કેળવણી વીશે ઘણી ઘણી જગોએ ખાસ ભાર દઈને પોતાની પાક જીભાનથી ફરમાન કરેલ છે કે, “આગળ વધો” તોપણ તે નામદારના પ્રતાપથી આપણી કોમ કેળવણીમાં ઘણી આગળ વધી છે. પણ એમ પણ કહી શકીશું કે હજુ ઘણીજ વાર છે અને ન દરેક લેખકના લેખથી તથા દરેક વક્તાઓના બાણથી તથા દરેક ગ્રંથ કરતાઓના ગ્રંથ વાંચતા પણ આપણે જાણ્યું છે તો હવે માનવતા શેઠીયાઓ તથા અહરથોએ રહેમની મીઠી નજરથી કોમ વીશે ખરી દાઝ ધરીને બહાર પડવું જોઈએ અને અમુદય વખતનો હાલ લેવો જોઈએ.

કોઈ વળી સવાલ ઉઠાવશે કે આપણી કોમમાં તો હાલમાં શેઠીયાઓ તો ધુસ્કે અને લુસ્કે બહાર પડતા જાય છે. તેથી વળી બીજું શું જોઈએ? તે વાત ખરાબર છે. તેવું આપણે સતપંથ પ્રકાશ દ્વારા પણ સાંભળ્યું છે તો તે વાતમાં પણ તેવોજોને ધણો ધન્યવાદ થઈ છે પણ તેટલામાં આપણે સંતોષ માની એસી રહેવાનું નથી કારણકે તેવી નજીવી રકમોથી શું આપણી કોમનો ઉદય થઈ જવાનો

છે? અને પુરતે પુરતી કેળવણી મલી જવાની છે? તે જરા ખારીકીયા તપાસીશું તો તુરત સ્ખ્યાઈ આવશે, કે તેમાં આપણી કામના રગશીયા ગાડાની માફક ચાલતી કેળવણીની ભુખ નહીજ ભાંગે. તો શેઠીયાઓ સદમકર્યો, તમે તમારી થેલીના ઉદાર મોઢાં ખુલ્લા કરો, અને જુઓ કે શરઆતની ફતેહનો કુડો કાણુના હાથમાં જાય છે. ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય, કાંકરે કાંકરે પાર બંધાય. તે કહેવત પ્રમાણે આપણી કામના અગરેસરો તથા માનવંતા શ્રીમંત શેઠીયાઓ શર આન કરશે તોજ મહલા જરૂર મદદ કરશેજ ને બાઇઓની મુરાદ જરૂર આવશે.

એક વીદ્વાને પણ કહ્યું છે કે—

“જો તમે કીરતી મેળવી તેને અમર રાખવા ઇચ્છતા હો તો કામની ઉન્નતી કરવા કોશેશ કરો. કામની ઉન્નતીનો મુખ્ય પાયો કેળવણીજ છે. જ્યાં સુધી કેળવણીના ખાતાંઓની સ્થાપના ઉભી થાય નહી ત્યાં સુધી કામની ઉન્નતી કદી પણ થનાર નથી. તો કીરતી મેળવી અમર નામ રાખવાને કામની સેવા બજાવવા કાણુ ના હિમત કરશે?”

ધણુઓ એમ વીચાર કરે છે અને માને છે કે આપણી પોતાની વ્યાધીઓ ક્યાં થોડી છે કે બીજાની બધા ઉપાડવા જઇએ? તો તેવા શેઠીયાઓને જાણવું જોઇએ કે આ દુનીયામાં દરેક માણસ પોત પોતાની વ્યાધીનો બોળે ઉપાડે તેમાં કાંઇ નવાઇ નથી, તે તો બધા પશુ પક્ષી પણ કરેછે, પણ ખરું તો તે છે કે, આપણી પોતાની

વ્યાધીને। બોલો ઉપાડવા સાથે ખીજાઓ કે જે આપણી કામના ગરીબ ભાઈઓ કે જેને આપણા કરતાં પણ વધારે વ્યાધીનો બોલો હોય છે તેમાંથી થોડો ઘણો બોલો ઉપાડી લેવો; એજ ખરેખરો પરોપકાર અને કામની સેવા બજાવી કહેવાય છે.

જુઓ કે ગરીબ ભાઈઓનો બોલો ઉપાડતાં તો તકલીફ પડે છે, પણ તેમ કાંઈથી આપણી શીકરો સાથે ખીજાની પણ આવવાથી આપણો બોલો પોતાની મેળેજ કુદરતી રીતે ઓછો થઈ જાય છે. માટે દુકામાં એટલુંજ યાદ રાખવું જોઈએ કે, પરોપકાર એટલે પારકા (આપણા જાત ભાઈઓ) ઉપર ઉપકાર હર વખત દરેક કાર્યમાં કરવા લુલ્લવું જોઈએ નહીં.

આ ફરજને અંગે દરેક ઇસમાઈલી ભાઈઓને લાજમ છે કે તન મન અને ધનથી પોતાના જાત ભાઈઓના દુખનાં આંસુ લુવા અને નીતીસર ઉતેજન દેવા તત્પર રહેવુંજ જોઈએ.

વળી અત્રે કોઈ સવાલ કરશે કે પોતાના બચ્ચાંઓને કુળવણી આપવા પોતાની યથા શક્તી પ્રમાણે તો સહુ કરે છે અને પોતાના કુટુંબની દાઝ તો દરરોજ રહ્યમાં રાખે છે. અલગતાં કપ્પલ કરીશું કે તેમ કરે છે પણ જેઓ ગરીબ હાલતના છે અને જેઓને પોતાના પેટનો ખાડો પુરો ભરવાની પણ શક્તી નથી તેઓ પોતાના બચ્ચાંઓને કુળવણી શી રીતે આપી શકે? તેને માટે કાંઈક કરવા આપણા શ્રીમંત શેઠીયાઓની પહેલી ફરજ છે. કોઈપણ શુભ ક્ષમમાં શરૂઆતમાં મુશ્કેલી તો પડવાની, તેમજ આવે ધર્મના કામમાં પણ પેલા

જાદુઈ અક્ષર કરનારા પહેલા અઢી અક્ષરી બોલો પદસાની મુશ્કેલી સામી આવશે પણ તે મુશ્કેલી સામે હાથ જોડી બેસી રહેવા કરતાં તેનો તોડ શોધી કાઢવામાં ખરી દાનાઈ છે અને સાચી માણુસાઈ છે. વળી આપણી કામમાં હિતેચ્છુ સખી શેઠીયાઓની સખાવતી કસોટી કરવાનો પ્રસંગ પણ મોટા સખાખના વીદ્યા દાનના તથા ગરીબો દાન માટેનાં કામમાં કરવાનો છે.

માટે ભાઈઓ જાગૃત થાઓ અને જુઓ કે આપણે આપણી સંસારીક તેમજ ધાર્મિક સ્થિતિમાં કેટલો બધો સુધારો કરવાનો બાકી છે? અને વીચાર કરો કે આપણે આપણી હાત્રની સ્થિતિમાં શું સુધારો કરવો જોઈએ? ખરેખર આપણે ધાર્મિક સ્થિતિની સાથે સંસારીક સ્થિતિ સુધારવી જોઈએ. આપણા માનવંતા હાજર હમામનું પવિત્ર હરમાન છે કે “તમે દુનીયામાં એવી સ્થિતિએ પહોંચો કે બીજી કામ પણ કહે કે આગાખાનના મુરીદો શીરસ્તા જેવા છે.” એવી સ્થિતિએ આપણે કેવી રીતે પહોંચવું? શું કાંઈપણ પ્રયાસ કર્યા વગર એટલી બધી ઉન્નતી પોતાની મેજે થઈ શકે? અલબત્તાં નહીંજ. હાલમાં તો આપણે અન્ય કામની સાથે સરખામણી કરીશું, તો આપણી સંસારીક સ્થિતિ ઘણી પછાત માલમ પડશે માટે પ્રયાસ કરવાની ખાસ જરૂર છે.

તો ગૃહસ્થો! ગદ્ગલત રૂપી નીંદ્રામાંથી જાગૃત થાઓ અને હીમત કરો. સાહેબે જામનગરમાં હરમાવેલું છે કે “કેટલાક શખસો મહિલા મુરતજામલી પાસે આવ્યા અને માંગણી કરી કે, સાહેબ અમને ફતેહ

આપો. ત્યારે અમીરલ મોમનીને ફરમાવ્યું કે ફતેહ કરવામાં ત્રણ સીજની જરૂર છે. પહેલાં તો હીમત જોઈએ, બીજું સારી તરવાર જોઈએ અને ત્રીજું ખુશની રહેમ જોઈએ. પણ જો હીમત નહીં હોય અને તરવાર પણ સારી ન હોય તો ફતેહ કેવી રીતે થઈ શકે? માટે પ્રથમ તો આપણને હીમત જોઈએ અને ત્યાર પછી સાધન રૂપી તરવાર જોઈએ; કારણ જો ગમે તેટલી હીમત હોય ને સાધન ન હોય તો હીમત શું કામની? માટે બાઈઓ, હીમત બાંધો અને જુઓ કે આપણી ઉન્નતી કરવામાં શું શું સીજની જરૂર છે? પછી વીચાર કરી જે જે ખામીઓ મારા પડે, તે દૂર કરવાની તેમજ જે જે સુધારા દાખલ કરવા ઇચ્છે તે દાખલ કરવાના ઇલાજો કામે લગાડો કે જેથી આપણી કોમની ચડતી થાય.

માટે અદસ્તો શેઠીવાઓ ગફલત રૂપી નીંદ્રામાંથી જાગૃત થાઓ અને કીરતી મેળવવા તક્યાર થાઓ. માસીક અને પત્રોના લેખકો કેળવણી વાસ્તે કેવો પોકાર કરી રહ્યા છે, તે સાંભળો! શરૂઆતથી આજ દીન સુધીના માસીકો અને પત્રો ભેગા કરી જરા તપાસો કે કેળવણીના વાસ્તે કેટલું બધું લખાયલું છે? પણ નગાર ખાતામાં તુટીને અવાજ કોણ સાંભળે? છેવટે લેખકો ધાંટો તાણી તાણી થાક્યા અને તેમણે “સબસે બલી ચુપ” અપ્તીયાર કરવાનો વખત આવ્યો. માટે જે લોકો કીરતી મેળવવા શકતીમાન છે તે લોકો સારં આંતરે તન અમુદ્ય છે. ફરો ફની આવો મનુષ્ય અવતાર અને આવી તકો હાથ આવનાર નથી. નાણું આવશે પણ ટાણું નહીં.

આવે. આ કહેવત ધ્યાનમાં લઇ કાંઈક પુરપાથ કરો. કોમની દાઝ હાડે ધરો ગરીબ વર્ગને ફેળવણી આપો અને તમારી કીરતી અમર કરો. આ વીધે વધારે લખવા બેસીએ તો મોટા અંથો ભરાય પણ આ ટુંકુ અને ટચમાં લાલ માની આટલેથીજ બંધ રાખ્યું છે પણ સજ્જન મનુસ્યો તેટલામાંજ ઝાડું સમજી તેઓ અમુક તક હાથ લાઇ પોતાની ફરજ બજાવશે. ઉપરાંત બીજાને તેમ કરવાને હીમત આપશેજ.

કવી લોકો પોતાની સુંદર કવીતાઓમાં પણ જણાવવાને ભુલ્યા નથી અને પોતાની ફરજ અદા કરી છે તેના નમુના નીચે પ્રમાણે—

બોજ કોમના માનવંતા મુરખી ગણાતા ઇસ્માઇલી

અકાબરોની જંજળી હજુરમાં

એક કંદાળા ભરેલી અરજ.

ભુજંગી છંદ.

કરું અરજ ઇસ્માઇલી નેક રોકો, જરા સાંભળો રાખીને જીવ હોકો,
હશે આપને કામ લાખ હજારો, હશે વાટ ભેતી કદાપી બઝારો.
છતાં ફજ્ ધારી જરા વખત રોકો, ગણાવા મુરખી હવે છાતી ઠોકો,
પડે વાંચતાં તરદી તો માફ કરજો, જરા વાંચીને દીલ દરયાફ કરજો.
પીડાતા રીબાતા જુઓ રંક બોજ, ધરો જાત ભામ ગણી પુન્ય બોજ,

તમે મરત થઇ મહાસતાં મેળ માંડ, નથી રાખતા કામનો ખ્યાલ કાંઈ.
 ગરીબાઈમાં જાત બાંધ બીચારા, કલંકીત રીતો થકી વર્તનારા,
 દુખી છે દુખી છે અરે આંસુ લુંછો, ચડાવો પછી આંકડાવાલી મુંછો.
 ઝરી પાંચ પહેરી દીસા વાંધ જેવા, હશે રાંકડા લાગતા ડાંધ જેવા,
 નથી વાંક તેમાં જરી રાંકડાનો, દીસે વાંક શ્રેષ્ઠના આંકડાનો.
 તમે મેળ ને શોખ લાગી રહ્યો છે, વધુ શું કહું વાતમાં માલ ર્યોછે?
 તજ ફેસનોનો ખુરો ખર્ચ ખોટો, દીસો રાંકડે લેસ નાવશે ટોટો.
 કાંધી અર્જ મેં ફર્જનું કર્જ ધારી, ખરા દીલથી મેળ પાને ઉધારી,
 તપાસી વીચારી કરો તોલ તેનો, જુઓ ઠીક તો રાખજો ખ્યાલ એનો.
 ખુદાએ દીધું નાણું તો વાત કહેસું, ન નાણું હશે ત્યાં અમે ચુપ રહેસું,
 વધુ દીએ ખુદા નાણું આબાદી સાથે, અમે આવસું પાસ આ બાદી સાથે.
 પડા છે તમે તો વડું પેટ રાખો, સુણી દર્દની વાતને મર્દી ઠાખો,
 હમે દીરજમે લેખણે કાં પગથી, બલાઈ કરો કામની તો વગેથી.
 કરી આસ કાંઈ કદી પાસ આવે, દીક્ષાસો દીએ માનથી ભાતરે આવે.
 દીએ રાંકડે માન જે હોય મોટો, કરે દંભ તેતો ખરી વાત ખોટો.
 જમે બ્યાબખી રાખજો સાહુકારી, ન લાવો દીસે લેસ વાતો વીકારી,
 ગમે ના કહ્યું મારું તો માફ માંડું, નહી સાફ વૃત્તીથી ઇનસાફ ત્યાંડું.

વરતેછ.

સુણો ઓ શેઠીયા લોકો.

ગઝલ.

ગરીબ છે કામમાં ઝાઝા, અહો સતપંથી બંધુઓ;
દીયો ઝટ રહાયતા તેને, સુણો ઓ શેઠીયા લોકો.
મરી જવું સર્વને આખર, નથી શું જાણતા કાઇ,
જતાં જાને કરો છો દીલ? સુણો ઓ શેઠીયા લોકો.

મોદી.

ધીઃકાર તે ધનવાનને.

હરી ગીતમાં.

સમજ્યો ન મુલશંકર કહે, કામ હીત કરી સાનને;
દીધુ ન વીદ્યા જાનતો, ધીઃકાર તે ધનવાનને.

ભટ.

કોમ-દાઝ.

(છળાં જાળીયાં માળીયાં ખુબ છાજે—એ રાગ.)

નથી જોહને નાતની દાઝ જરીએ, દીસે આંતને દુખતા દુખ દરીયે,
 દયા હીણુ થઈ ધનમાં અંધ થાયે, કદી તેહથી કાર્ય સારા ન થાયે.
 અહા નાત આ આંત આ દીન મારો, નહી નીકળે ખોલ એમ કાઠ દહાડો,
 ભરધું પેટને અંગને સુખ દીધું, નહી કોમ કે દીનતું કાંઈ કીધું.
 ખરો ભાર રૂપ જન્મને તે ગણાયે, એથી ધુળ સારી ઉડે જે વ્યોમ માંહે,
 અરે કાડી કે કાગડા ખુબ સારા, નીજ જાતની દાઝ જે જાણનારા.
 કાંઈ ધન ભેટું મથી જન્મ સારો, રડા બાગને મ્હેલ કીધા હળરો,
 કહો આખરે કામ ત્યાં કોણુ આવે, ગળું ચમરો દુત આવી દયાવે.
 વીચારો જરા એ જરી આંખ ખોલી, ધરો દીલમાં કોમની દાઝ થોડી,
 ઘરાયા પડ્યા છો ધેનમાં વનરાજે, ભળો ફાળને સુરમાં ખુબ ગાળે.

“હુદા.”

તમારી કોમને માટે.

ગઝલ.

વીચારો વીર વહાલા એ તમારી કોમને માટે,
 ધરો કંઈ ધ્યાનમાં ધીર તમારી કોમને માટે;
 કહો ક્યાં છે કળા કલ્પસંધવાળું હુન્નરી ખાતું,
 અગત્યતા છે એ એની તમારી કોમને માટે.
 સુખે શીશુ રૂડી રીતે શીખે શુભ જ્ઞાન વીદ્યાનું,
 કહો શાળા અરે ક્યાં છે તમારી કોમને માટે;
 બહુ બેકાર થઈ બેઠા તેઓની બાંધ ઝાલીને,
 ચલાવો રોજ એ તેને તમારી કોમને માટે.
 જરા જરૂર જોસો તો જરૂરી સહુ જણાશે તે,
 ઝળકતી હાયસ્કુલ ક્યાં છે તમારી કોમને માટે;
 કદાપી કોઈ કહેશે કે શીખેલા છે ધણા બધું,
 અમે તો નાજ કેવાના તમારી કોમને માટે.
 જગાવો જોસથી જુરસો દીનોની દાઝ ધારીને,
 ઉઠો ઉદારતા ધારી તમારી કોમને માટે.
 ગરીબો ગાય જેવા હા ગજબથી ગુંગળાય છે,
 ગરજના કાં નથી કરતા તમારી કોમને માટે.
 અરજ ઉરે અરે ધારો અમારી કોમને માટે,
 તમારી ને અમારી તે વહાલી કોમના માટે.

ઇનાયત.

આપણી સ્થિતી.

(રાગ—દેસ.)

મીત્રો સ્થિતી વિચારો આંખ ઉઘાડો, તત્વ જ્ઞાન જે શ્રેષ્ઠ સર્વથી,
 કંઈ જરારે જુઓ તો ખરારે.—મીત્રો.
 અન્ય પ્રજાએ મણકું બહીથી, પ્રાચીન કાળે હતા આપણે,
 કાં નહી આજે આપણે તેને જાણુતારે.—મીત્રો.
 વીહ્યા દ્રવ્ય શ્રેષ્ઠ રથાનકે, જાત મહેનત કરવી મુકી,
 હાલ યયા તો હાલ હવે શા આપણારે.—મીત્રો.
 ધંધા હુન્નર ધરના મુકી, જાળ આપણા પ્રકટે કેવાં,
 નોકર થઈ કાં માગી લ્યો પરતંત્રતારે.—મીત્રો.
 શરીર બળ દીસે છે કેવા, જ્યાં ત્યાં જીવન પુરું કરવું,
 શાહસ છુદી હીમત તણી છે શી દસારે.—મીત્રો.
 જેમ તેમ ઉદરને ભરવું, દ્રવ્ય આપણું નાશી ગયું ક્યાં,
 હાસમ કેમ નીભે એ લાંબુ પ્યાસે.—મીત્રો.
 વીહ્યા રસ કસ સર્વ ગયું ક્યાં, લ્યો જરારે મીત્રો સ્થિતી વિચારો,
 હુન્નર કારીગરીને વીહ્યા ક્યાં ગયારે.—મીત્રો.

એમ. કે. મુરાની.

માટે હે મહરથો! શેઠીયાઓ! જમત થાઓ, જમત થાઓ અને જુઓ કે આપણી ગરીબ કામમાં શું પોકાર પડી રહ્યો છે? તે જરા એક ધ્યાનથી સાંભળો, અને તેની દાઝ દીક્ષમાં ધરી ઉભા થાઓ અને જે કામની થઇ નથી તેવી માયાનો ચોટલો પકડો અને આપણી ગરીબ કામના બંધુઓને અને ગરીબોને માટે પરમાર્થથી કુરબાન કરો અને કીરતી મેળવી અમર નામ કરો તેથી વીશેષ શું કહેવું? નિંદુ મોં ને વડી ગાલ ક્યાંથી આવડે, માટે આટલેથીજ સમજી ઠીક લાગે તો ગરીબો પર દયા કરજો. આમીન.

અલીમાન કહે—વાહ! કુરજીભાઈ વાહ! આ આપના અમૃત રૂપી બોલોથી તથા આપના કુદરતી કામ પ્રત્યેના તથા મનુસ્થ માત્રની ફરજના અમુલ્ય વીચારો જાણી હું ધણો ખુશી થયો છું અને હવે મને પણ ખરાબર ખાત્રા થઇ છે કે આપણી કામના ધણા માણસો ગરીબ હાલને અને ખીન કેળવણીવાળા પણ રખડે છે. અને મોટા મોટા શેઠીયાઓ તો આપ સુખી તો જગ સુખી તેમ જાણી કુંભ કરજીની માફક મોટી નીંદરામાં પડ્યા છે. ખુદાવીંદ તેમની અધોર નીંદરા ઉડાડે અને ગરીબ કામ વીશેના દયાજનક નગારા સાંભળી પુરતું ધ્યાન આપે એવું ઇચ્છીએ છીએ. કુરજીભાઈ માફ કરજો હો, તમો થાકીને આવો છો ને વળી મોડા વખત સુધી મારી માટે મહેનત લીધી. હવે ચાલો સુધ જઇએ, આજે મોટાકામની મીઝલસ છે. તેથી વેહલા ઉઠવું પડશે, ખરેખર છે કે આપણી કામના દરેક નાના કે મોટા ગરીબ કે સાહુકાર દરેક મનુસ્થમાં જે

આના અમુલ્ય વીચારો ઉત્પન્ન થાય તો હું ખાઈ છું કે હાજર
હામના ફરમાન પ્રમાણે આપણી ચડતી થવી અને ઉન્નતીના
શીખરે ચડવું મુશ્કેલ નથી થાને નવાઈ નથી. ખુદાવીંદ સઉને
ખુદી આપે.

કુરુભાઈ કહે—એમાં તો તસ્દી શેની? મેંતો મારી ફરજ
બળવી છે પણ કોમની ચડતી થવી યા ન થવી તેતો શ્રીમંતોના
હાથમાંજ છે પણ એટલું તો ખરું કે દરેક મનુસ્યથી જોટલું બને
તેટલું તન મન અને ધનથી, જો મદદ આપતા જાય તો જરૂર આશા
સફળ થાય.

સાલગ્રેહ.

આજ રોજ સાલગ્રેહ છે અને અતરેના શહેરની છાજતી ધામ
ધુમથી ઉજવવામાં આવી છે. રાજેતા મુજબ આજે ધધો રોજગાર
બંધ કરવામાં આવ્યો છે. જમાતખાનામાં આવના મહાન પ્રસંગ
માટે મંડપો ઉભા કરવામાં આવ્યા હતા અને નાના મોટા વાવટાઓ
તથા તોરણોથી શણગારવામાં આવ્યા હતા અને ધામધુમ આઠ દીવસ
અગાઉથી ચાલી હતી તે આપણે આગલ વાંચી ગયા છીએ પણ
આજે ધામધુમમાં એરજ શોભા છે અને આપણા ઇસમાઇલી
બાઇઓ તથા પંજેબાઇઓનો ઉત્સાહ વરસો વરસ માફક આ વરસે

વધુ ખેંચાણ કરો રહ્યો છે. જમાતખાના પાસે આજે સવારથી ખેંડ વાળુ હાજર રાખવામાં આવ્યું હતું અને સરજાહએનો મધુર સ્વ- નવી નવી રાગણીઓથી આનંદ આનંદ આનંદ ઉપજવી રહ્યો છે અને ખેંડ વાળુ ઘોરથી જમાતખાનાને ધમધમાવી રહ્યું છે.

આજ રોજે રાતના નવથી ૧૨ વાગા સુધી મીટીંગ ભરાવાની છે. તેમાં સર્વે અહસ્યોને આમંત્રણ માટે કારડ મોકલી અપાણા છે અને તેની ધામધુમ વાસ્તે મંડપ શણગારવાને તથા લાયક અહસ્યોને માટે લાયક આસન ગોઠવવાને તથા ખીજાં પરચુટણ કામ માટે આપણા ભાઈઓ ધણી હીમતથી અને ઉમંગથી કામ કરવાને સામેલ હતાં તેમાં અચીભાઈ તથા કુરજભાઈ વીગેરે મોવડીમાં હતાં.

સાંજના જમાતખાનામાં જન્મે ધુઆતું અને ધર્મ ક્રિયાતું કામ ઉકેલાવી સારી જમાત મીટીંગના કામમાં મસગુલ થઈ ચુકા છે. ટાઇમ પ્રમાણે એક પછી એક અહસ્યો આવવા લાગ્યા અને સહ સહને આસને ખેસવા લાગ્યા. ટાઇમ સમ્પુરણ થતા સરવે સદઅહસ્યો, મેમ્બરો આલીખાંદો, મુખી કામડીયાઓ વીગેરે હાજર થયા હતા અને સહ સહને લાયક ગોઠવેલી ખેડકા આપવામાં આવી હતી અને તે ગોઠવણ જોઈને ખુશ ખુશ થઈ રહ્યા હતા. તે શીશાય મેજ ખુરશી, ખાંક વીગેરે સરસ રીતે ગોઠવવામાં આવ્યા હતા અને અવર કામને વીરહી શીશાયને આવવાની રજા હોવાથી તેઓ પણ ધણી ખુશીને સાથે હાજર થયા હતા અને માન દઈ ખેસાડયા હતા અને રોશની માટે કીટસન લાઇટ, ગ્યાસ બત્તી, હાંડી ઝુમર, ચક્ર

લાઈન, ૩૦ લાઈન, ચાલીસ લાઈન વીગેરે બનીઓ ધણી સરસ રીતે
 ગોઠવવામાં આવી હતી અને વચ્ચે વચ્ચે મેજ ઉપર પ્રમેદાન ચાલુ
 હતો અને મેજ ઉપર કાચના સુંદર ફેનસી ગલાસમાં શુભાખના
 નવીન નવીન જનના ઝાડો ગોઠવવામાં આવ્યા હતા. ટેબલ લાંબો
 રાખવામાં આવ્યા હતા વીગેરે બપોરનાર રોશની થઈ રહી હતી,
 આપણે તેની શોભાના વખાણ કર્યા થઈ શકે તેમ નથી. વીશેષમાં
 લાઈઓનો પ્રેમ પ્રજ્વલી રહેલો હતો. આનંદપ્રપાળ વીગેરે ફાડવામાં
 આવી હતી. આ જોઈ સરવે લોકો આનંદ આનંદ થઈ રહ્યા હતા.
 ખુશી ખુશી થતા હતા. મીટીંગમાં બાપણ તથા સુંદર કવીતાઓ
 બોલાવવા માટે પ્રોગ્રામ બનાવવામાં આવ્યું હતું કે જેથી નામવાર
 બાપણ કરવા ઉભા થાય તેવા પ્રોગ્રામના પાના દરેકના હાથમાં એકેક
 આપી દીધા હતા. હવે બાપણો શરૂ થવા લાગ્યા, નામવાર એક પછી
 એક ઉઠવા લાગ્યા અને મુખારકબાદીના વરસાદ વરસાવા લાગ્યા હતા,
 બાપણો થતા હતા તેવામાં એક બાળુના છેડા ઉપર એક યુવાન
 ખીસામાંથી પાના કાઢી ગોઠવતો હતો, તે પાના લગભગ આઠથી દસ
 હશે અને કોઈ સારું અમુલ્ય કામ હીતનું બાપણ કરવું હોય તેવું
 લાગતું હતું. આ યુવાન કોઈ બહારગામનો છે તેવું લાગતું હતું
 તેમણે કાશ્મીરનું શુટ પહેરેલું હતું, બેંગલોર ટોપી રહી ગઈ હતી.
 ઝાટના ખીસામાં સોનાના છેડાથી ધડીયાળ શોભી રહેતું હતું, કોલર,
 ગેકટામ ગલામાં શોભી રહી હતી અને ખીસામાં રેસમી રમાલ ઓટો
 મોહીનીના ખુશબોથી બબડી રહેલો હતો, પગમાં ખાસા ગરમ
 ફોટોકીંગ તથા પુના લેધર શુટ શોભી રહેલો હતો. આપણે તેના ચેહ

રાની તો વાત શી કરવી? અકકલવંત, હુશીયાર, ખરા જ્ઞાનમાં ઉતરેલો હોય તેવું લાગતું હતું અને મુખમાં પાન પટી આવવાથી વધારે દેખાવડો લાગતો હતો.

લેખના પાનાઓ ગોઠવી હાથમાં રાખી સમા તરફ એકી નજરે અને એક ચીતે થતા બાપણો સાંભળી રહ્યો હતો એટલામાં તેનું જ નામ આવવાથી તુરતજ તે યુવાન બાપણ કરવાને ઘણી ત્વરા ને ઉત્સાહથી ઉલો થયો. આપણી ધારેલી અંટકલ ખરી પડી અને નીચે પ્રમાણે તેમનું બાપણ સારી ઢબથી, છટકાથી, નરમાસથી, શાં ભરેલું અને કામ હીતેચ્છુ તથા કેળવણીના વીષયનું તથા નામદાર આગાખાનની પ્રસંશા વીશે સંભળાવા લાગ્યું.

બાપણ.

મારા વ્હાલા દીન બંધુઓ! આજનેા દીવસ આપણા માટે કેટલો બધો ઉત્સાહી અને આનંદીત છે તે આપ જાણતા હશે. આને આપણા માનવંતા હાજર ઇમામ સર સુલતાન મહમદશાહ આગાખાન છ. સી. એસ. આઈ., એલ. એલ. ડી. ની જન્મ દીવસની ખુશીવાલી છે. આ પ્રસંગે આપણી સમગ્ર કામમાં દરેક કેકણે હીંદુસ્તાન, આફ્રીકા દેશો દેશ અને ગામો ગામ જ્યાં આપણા ઇસ માઇલી ખોળાઓ વસે છે. તે સઘળા કેકણે ઘણી ધામધુમથી ખુશી વાલી કરવામાં આવે છે. જ્યાં જ માતખાનાઓ છે ત્યાં પુર લપકાયા

રેશની કરવા ઉપરાંત પુરૂશો ડાંડીયા રાસ તથા સ્ત્રીઓ રાસડા અને પોતાના મધુર સ્વરના ગીતોથી ગજાવી મુકે છે. વસ્ત્રાભુષણ તથા દાગીનાઓ જે કાંઈ શુભ સમયની સામગ્રી સંધરી રાખી હોય તેનો આજે ઉપયોગ કરે છે ખાનપાનાદિક ખર્ચમાં પણ કાંઈ ક્યાસ રાખતા નથી.

આપણા માનવંતા નામદાર હાજર ઇમામનો જન્મ કરાંચી ખાતે હીજરી સન ૧૨૯૫ ની સવાલ માસની તા. ૨૫ મીએ થયો હતો આજે તેણુ નામદારની ૪૨ માં વરસની સાલગરેહની ખુશ બપ્તીમાં આજે આપણે ભેગા મળીયા છીએ તેણુની આખી કાર કીર્દીમાં છેલ્લા વરસ દરમિયાન તેઓએ બજાવેલી સેવા એટલી તો જગપ્રસીદ્ધ છે કે નાનાથી મોટા સુધી ઇસમાઇલી કે અવર કોમ દરેકના જાણુવામાં છે. તેણુ નામદારને જે જે ડીગરીઓ એનાયત થયેલી છે તે તો જગપ્રસીદ્ધ છે. તેઓ નામદાર હિંદુસ્તાન અને આફરીકા છોડી આપણી શહેનશાહતના બલા ખાતર વીલાયતમાં રહી જે રંજ અને જહેમત ઉઠાવે છે તેની કીમત આંકી શકાય તેમ નથી અને ખુનખાર લડાઈનો અંત આપણા બપ્તાવર શહેનશાહતના લાભમાં થયો છે તેથી આપણી કોમ તથા અવર કોમ દરેકને ખુશી થવા જેવું છે. તેઓ (આગાખાન) નામદાર ત્યાં છતાં પણ હિંદુસ્તાન તથા આફરીકાને ભુલી ગયા નથી દર વખત મુજારક તાલીકાઓથી નવાજસ કરે છે અને નામદારો મી. મોનટેગુ તથા લોડ' એન્ડર્સ' હિંદુસ્તાનના રાજ સુધારા અરથે જે એક મોટી યોજના ધડી છે અને

જે કચ્છ કરવી કે નહીં અથવા તેમાં સુધારા વધારા અને ફેરફાર
 કરવા તે સારૂ આપણા હિંદુસ્તાનના લોકોએ કેવી ઢપે વીચાર અને
 તોલ કરવો તે વીશે એક ખરેખર મહાન પુરૂષ દાખલ તે નામદારે
 એક ચોપડી બહાર પાડી છે, જે ચોપડી હુંક વખત થયા હિંદુસ્તાન
 આવી પુગી છે તે વાંચવાથી મને આશા છે કે તે સુધારાની
 ચોખના ઉપર આપણા હિંદુસ્તાનના લોકોને એક સરસ અનુવાળુ
 માહમ પડશે અને એ મહાન પુરૂષે કેટલી જહેમત ખેંચી હિંદુસ્તાન
 માટે પોતાના ઉમદા વીચારો જે મનન કરવા લાયકના દરજ્યાએ છે
 તે ચોપડી વાંચવાથી જો હું લુલ્લતો નહીં હોઉં તો વિલાયતના
 દરેક વતની આફરીનના રાજદો કહ્યા વગર કહ્યા નથી, જેના માટે
 આપણી સમગ્ર કોમને મગરૂરી લીધા જોગ છે અને તેવળુ નામદારનો
 એવો હેતુ છે કે દરેક ઇનસાનનું તથા હિંદુનું બલુ દરવું જે મુજબ
 તેઓ કરે છે તેનો જગપ્રસાધ છે. દસલામી અલમમાં તેમજ ખ્રીષ્ટીય
 રાજ્ય ઉપરાંત દુર દેસાવરમાં તેવળુ નામદારની કેવી ઝળકતી પ્રતીકા
 છે તે લખવા એસીએ તો પુરતોના પુસ્તકો ભરાઇ જાય. આજ કાલ
 દસલામી કોમના લાભાર્થે જે શ્રમ લીધે છે તેથી દસલામી અલમમાં
 પણ ધણા પ્રિય થઇ પડેલા છે. સાંપ્રત કાળમાં કુલ મુસલમાનમાં
 આપણા હાજર દમામ કમાન વીદવાન અને આહોસ અને
 પ્રતિષ્ઠિત ખાજા બાચેજ જેવા કે સંબળ્યા હશે. તેવીજ રીતે રાજ
 કાય ખાખતમાં પણ જેવા દરજા અને પ્રીયકર છે તે જાણવાને માટે
 એવળુ સાહેબને રહેલાં આદો તથા દલકાએ ઉપરથી સ્પષ્ટ સમજ

શકારો એવા એવા ઇલકાળોથી આપણા હાજર ઇમામની પ્રતીષ્ઠતા આખી દુનીયામાં ઝળકી રહી છે તે તેને લીધેથી આપણી કોમ એવા મહાન શીર છત્રની છાંયા તળે મગર છે. આપણા એવા માનવંતા ખેરખવાહ નામદાર સર સુલતાન મહમદશાહની સાલગરીની ખુશાક્ષીમાં મારી એવી વિનતી છે કે તમે સરવે સાહેબો ખરા અંતઃકરણ અને પુર જોસ સાથે તે નામદારની તન્કુરતીની સલામતી લેશો. (જોસબર તાળીઓ.)

ભાઈઓ મારા આ લાંબા વીવેચનથી આપને કંટાળો તો આવશે પણ તેને માટે ક્ષમા માંગું છું. હવે આપણી કોમમાં સેની જર છે તે વીશે બે બોલ બોલવા વીચર ધાયો છે તે આપ ભાઈઓ સાંભળવા તરદી લેશો એવી આશા છે.

કેળવણી અને તેથી થતા ફાયદા.

સરવે સદમદરથો ઇસમાઈલી દીન બંધુઓને જણાવવાનું જે આપણા હાજર ઇમામ મહલાના આગા સુલતાન મહમદશાહ દાતાર દરેક જગોમાં ફરમાનો કરીને તેમાં આપણને ચેતાવે છે કે તમે એક મોટા પંડીત થાઓ. યાને વીદવાન થાઓ. યાને સારા થાઓ અને તમારા બચ્ચાઓને પુરતી કેળવણી આપો. નાનપણથી જો કેળવણીનું ખીજ રોપસો તો આગલ જતાં તે સારી પાયાઓ પહોંચશે. જેમ લીલા

ઝાડની લાકડી જેમ વાળીએ તેમ વળે અને સુકેલી લાકડી તરતજ બાંગી ખાય છે તેવાજ રીતે નાના અચ્ચાઓને જેની ટેવ પાડો તેવી પડી શકે છે. કેળવણી આપતી તે આપણાજ હાથમાં છે માટે અચ્ચાઓને કેળવણી સાથે આપણા પરીત્ર દીનની ચોપડીએ આપો જેથી આગત્ર ખતા સેનાનની આજી કદી ખાય નહીં અને આપણો ધર્મ કેવો છે તે સુર્યની મીસાલ પ્રકાશ કરો.

ભાઈઓ ! આપણી કામનો ઉદ્દય—એટલે આપણી કામની ચડતી ઉન્નતી અને શ્રેષ્ઠતાઈ કેમ પ્રાપ્ત થાય તે ઉપર ખોલતા જણાવીશ કે, દરેક વ્યક્તિ કુટુંબ કામ અને દેશની ઉન્નતીનો આધારજ કેળવણી છે, તે કેળવણીના ફેલાવા ઉપર અને કેળવણી અહણ કરવાના સાધનો મારફતેજ થઈ શકે છે ;

કેળવણી એ મુખ્ય સાધન પ્રાપ્ત થતા ખીજા અનેક સાધનો તું ભાંન થાય છે તે થતા ઉપાયો યોજતા આપણી કામનો ઉદ્દય થતા વાર લાગશે નહીં તે સાધનો કયા કયા છે કે (૧) પ્રથમ કેળવણી. (૨) ભાતુ ભાવ (અથવા સંપ) (૩) હુન્તર ઉદયોગ તથા વ્યાપાર. (૪) જ્ઞાતી સેવા વીજેરે સાધનો પ્રાપ્ત થાય છે પણ પ્રથમ કેળવણી જોઈએ.

જુઓ કે કેળવણી અને સુધારા આવતમાં આપણી કામ ધણી પંકાય છે પણ અન્ય કામો સાથે સરખાવતાં હજુ ખોળા કામ ધણી પાછલ છે એમ કહેવામાં કંઈ ખોટું નથી. હાલમાં જતાં જુઓ ત્યાં લેખકો પોતાની કલમથી, વક્તાઓ પોતાના બાપણથી, તથા અંધ

કર્તાઓ પોતાના અંધમાં વીગેરે કેદાણે જ્યાં જુઓ ત્યાં, કેળવણીનીજ ખુમ પાડે છે. વિશેષમાં તા. ૨૨-૧૨-૧૭ ના ધી. વિ. વિ. કક્ષમાં આપણી કોમનો ઉદય એ નામના ભાષ્યમાં પહેલે નંબરે ધનામ જીતી જનાર માસ્તર હરજીભાઈ પુંજીએ પોતાના ભાષ્યમાં જે જે કેળવણીની ખામીઓ બતાવી છે જે અત્રે ટાંકવાની જરૂર નથી તે બરાબર છે, જે આપણી કોમના અગ્રેસરોએ ધ્યાનમાં રાખ્યું હશે.

કેળવણી કેટલી કીમતી ચીજ છે તે હવે આપણે જાણ્યું છે. બ્યવહારીક અને ધાર્મીક કેળવણી જેનામાં નથી તે મનુસ્ખ ખરેખર ખાંડુ અને ખાંડુ પણ સમજવું અને કેળવણીથી કેળવણીથી પોતાના પ્રાલબ્ધ પણ ઉત્તમ બનાવે છે તે પણ આપણે જાણ્યું છે? ખરેખર છે કે કેળવણીથી સ્ત્રી પુરુષના શું ધર્મ છે તથા માતા પિતા સાંથે પુત્રોનો શું ધર્મ છે? તે તથા વીવેક શું ચીજ છે? ને તેથી થતા ગુરૂ તથા પેદા કર્તા પ્રત્યે શું ફરજ છે? તે તથા પ્રજા - સંધારવાનો મીશીન પણ સમજાય છે. આમ કેળવણીથી હજારો ફાયદા થાય છે માટે ભાઈઓ આપણા હાજર ઈમામના ફરમાન પ્રમાણે કેળવણીનો વધારો કરો. જેટલા આગળ વધ્યા છીએ તેથી વધુ આગળ વધો. પાછલ પડવું જોઈએ નહીં. કેળવણી માટે આપણી કોમનાં શ્રીમંતો તથા મોટાઓ તથા માવીત્રોની ફરજ છે કે બચ્ચાંઓને કેળવણી આપવી. તેમાં જોઈતી મદદ આપવી બચ્ચાંઓને સારી કેળવણીની છાપ બેસાડવી જોઈએ પણ હાલના વખતમાં જુઓ કે હાજર ઈમામના ફરમાન પ્રમાણે પોતાના વીચારો બદલવા પ્રયાસ છે તો પણ ઘણા મા બાપો

પોતાના હુનીવાઇ કામ માટે રોકી બણાવાને શક્તિમાન છતાં બચ્ચા-
ઓને ઘેર બેસાડી રાખે છે અને બચ્ચાઓની મરજી પ્રમાણે ચાલે છે
તે બણા દીલગીરીની વાત છે, તો પછી કન્યા કેળવણીની તો
શું પુછવું ?

વળી ઘણે ઠેકાણે જોવામાં આવે છે કે મા બાપોઓએ એક
તો કેળવણી આપવામાં કસુર કરી હોય અને બાળક પોતાની પુખ્ત
ઉમરમાં ચતાં સારી સંગતથી કાંઇક કેળવણીનો લાભ મેળાવ્યો હોય
અને તે લાભથી કાંઇ લેખક દ્વારા તથા વક્તા તરીકે બહાર પડ્યો
હોય તો તેના મા બાપો સંભળાવે છે કે છોકરો સુધરી ગયો, છકકડી
ગયો, હવે તે આપણું કહ્યું યાને કામ ક્યાંથી કરે ? અને ચાકરની માફક
કામ ક્યાંથી કરે ? અને આપણને કમાઇ શું ખવરાવશે ? એવા એવા
વીચારો કરે છે પણ ખરેખર છે કે તે વીચારો ખીન કેળ-
વણીથી થાય છે અને ખીન કેળવણી અને અજ્ઞાનથી પોતાની ફરજ
ભુલી જાય છે. એકનો છોકરાને ઉત્તેજન આપવું જોઇએ પણ ઉત્તેજ
એવા એવા શબ્દોનો વરસાદ વર્ષાવવો તે શું લાયક કહેવાય ?

કેળવણીથી છોકરો પોતાની ફરજ શું તે ભુલી જાય, અને
કમાઇનો રસ્તો પણ ભુલી જાય અને માત્ર પીતા પ્રત્યેની ફરજ શું
ભુલી જાય તે કદી બનવા જોગ નથી. વીદ્યા એ ઉત્પાદક શક્તીની
મંત્રીનું સર્વોત્તમ સાધન છે. યતન એ કળા છે, જેને યોગે ઉન્નતી
અને દેશોદ્ધાર થઇ શકે છે. “વીદ્યા વિહિન નરપથ” જેઓમાં વીદ્યાનો
અભાવ છે તેઓ આ સંસારમાં ભુમીનો ભાર બની મનુસ્યના રૂપમાં
પથનું કામ કરે છે.

માટે હે ભાઈઓ ! મુરખીઓ ! ગૃહસ્થો ! આપણી ફરજ છે કે અગ્નિને કેળવવા ગમે તો ભાઈ હોય, ભાણેજ હોય, ભત્રીજો હોય, જે હાજર હોય તેને કેળવણી આપવા સુકવું જોઈએ નહીં કુસંગથી છોડાવો અને સારી સંગતથી ચલાવો તો તેનું ભવિષ્ય કેળવણી થીજ સુધરશે.

કેળવણી જેવી જડે, કરશે તેવા કામ,
સારા નરસા શીખવ્યા, પોપટ પઢસે રામ.

માટે જો ધીરજથી અને સમજાવતીથી તે બાળકોને નીતી સંબંધી બોધ કીધો હોય તો તે બોધથી તેના કુમળા મગજ ઉપર મજબુત અસર ખેંસે છે. માટે દરેક ગૃહસ્થને ઘટે છે કે પોતાના ફરજાંને ધીરજથી અને નરમાસથી નીતીનો બોધ કરવો જેથી તેઓના દીલ ઉપર હમેસા અસર રહે. વાસ્તે ભાઈઓ એકમ અખત્યાર કરો અને તમારા બાળકોને એ પ્રમાણે કેળવણી આપો કારણકે તેજ તમોને આ અને પેલી જઠાનમાં ખરું સુખ આપનાર છે.

ભાઈઓ ! અમરતના પ્યાલા જેટલા પીવાય એટલા જોખા છે માટે વીહ્યાદેવી કેળવણી વધારવા માટે સન્યાસાની પેઠે સતોષી ન થતાં અને વિરકતની પેઠે કેળવણી તરફ ઉદાસ ન બનતા બાળના દિવ્ય ઝરણુમાં જેટલું અને તેટલું સહાય અને પ્રેમનું પુર રડો એ આપનું શુભ કર્તવ્ય છે. ભાઈઓ ! આપણે સર્વ આપણા હાજર ઇમામ મહિદ્દીન આગા સુલતાન મહમદશાહ દાતારના વહાલા ફરજાં છીએ. આપણા હાજર ઇમામ દીન વ ફત્વીમાં સુર્વ માફક પ્રકાસી

રહ્યા છે. આપણે સર્વ એજ સુર્યના પ્રકાશી રહેલા નુરના પુત્રી છીએ.

હવે આપ સાહેબો આપણી કોમની સ્થિતી અને કેળવણીની પછાત છે જાણી શક્યા હશે. જ્યાં સુધી તેમાં સુધારો અને ધ્યાન આપવામાં નહીં આવે ત્યાં સુધી કોમની ઉન્નતિ થવાની આશા રાખવી ફાકટની છે. માટે ભાઈઓ ધ્યાન ધરો.

ગજલ.

કરો કંઈ કોમના ગૃહસ્થો, રખડતા બાળને માટે,
અરે સાધન નથી એકે, ગરીબી બાળને માટે.
કેળવણી વીણ અંધારં, અરે આ કોમમાં આવે,
અરે દીન બંધુઓ ખાંતે, ભણાવો બાળને ભાવે.

સુસેમાન ઝવેર.

બળવો કોમની સેવા, ઉદયની આશ રાખીને,
સુધારો હોય કરવો તો, ભણાવો બાળને ભાવે,
વડાકનો કરો દાવો, અગર દીલમાં દયા ભાવે,
જો હમદર્દી બતાવો તો, ભણાવો બાળને ભાવે.

પંજરાણી,

નીજ બાળને દો ધમ, બહુતર ભાવથી ભારે તમે,
પોતે તરી તારે તમેને, એજ હૃદયને ગમે.
એ કાગળમાં ગદ્યલતન કરતાં, ચેતને મનમાં અતી,
ચહો ઉન્નતી આપની તો, વકત જણો કીમતી.

મામદ જમાલ.

નીજ જાતીની ઉન્નતી માટે, હામ હૃદયોમાં ધરી,
તન મનને કુરબાન કીધા, ધન પર દ્રષ્ટી ધરી.
સુધારવાને બાળ બાળા, પગ પાછો નવ થયો,
હા એજ જન્મી જગતમાં, યુગ લાવ જગતો લઇ ગયો.

કાનજી શાંમજી.

માટે હે બાઇઓ ! દીન બંધુઓ, મોટા આગેવાનો, ધનવાનો,
વીરવાનોએ કેમીક દાઝ હૃદયે ધરી કેળવણી આપવાના સાધનો ઉભા
કરી તે મારફતે અજ્ઞાનતા દૂર કરી કોમની ભવીષ્યની પ્રજાને જ્ઞાન
રૂપી પ્રદાશના માર્ગમાં મુકવાનો પ્રયાસ કરશે તો જરૂર કોમનો
ઉદય થશે.

સાહેબો ! આ વીષય ઉપર જોટલું બોલીએ એટલું બોધું છે
અને વધારે બોલવાને માટે ટાઇમ નહી હોવાથી બાકી વીષયો ઉપર
વીવેચન નહી કરતાં આટલેથીજ વીરામશું. વળી પણ છેવટમાં કહું

હું કે, બંધુઓ ઝાંખી પડેલી જ્ઞાનની જ્યોતીને જલદી સતેજ કરો. કેળવણી રૂપી જ્ઞાનના ફાનસ સળગારી અછકચતાની સડક ઉપર ઉન્નતીને મારગે જલદી આગલ વધો. વીધોથી ડરી ન જતાં, પ્રમાદથી પાછા ન પડતાં, દ્રઢતા રૂપી ઇસમાઇલી ધર્મને ધારણ કરી મક્કમ પગસે આગળ વધો. કેળવણીજ આપણો ઉદ્ધવ કરશે. આમીન.

ઉપર પ્રમાણેના બાપણે તાલીયોનો ગગડાટ કરી મુક્યો ને સભામાના દરેક મનુસ્યને ખુશ ખુશ કરી દીધા.

હવે વાંચક વર્ગને અત્યારે ધણું વીચારવું પડતું હશે કે બાપણ કરનાર નવો માણસ તે વળી કોણ અને બહારગામવાળો તે કોણ હશે પણ મુંઝાસો નહી, તે નવો જુવાન કોઈ નહી પણ આપણી વાર્તાનો નાયક કુરુબાઈ હતો તેમણેજ ઉપરનું બાપણ કર્યું હતું.

ત્યારબાદ બે ત્રણ વકતાઓ તરફ લાપણ કરવામાં આવ્યા જેમાં આ પ્રસંગને લગતી મુબારકી તથા નામદાર આગાખાનની કીરતી વીશે વીવેચન કરવામાં આવ્યા હતા.

ત્યારબાદ નામદાર આગાખાનની સલામતી લેવડાવી હતી અને નામદાર છીટીશ સરકારની સલામતી લેવડાવી હતી તે બેઇ સરવે બાઈઓ એક ધ્યાન થઇ રહ્યા હતા અને ખુશ ખુશ થઇ ગયા હતા. અવર કોમ પણ અત્યારે વીચારવા લાગી કે ખરેખર ઇસમાઇલીઓજ એક સંપ કેળવણીની ચાહક અને કોમની ચડતી જોવાને આતુર છે

જેને નામદાર આગાખાન પ્રત્યેનો ભક્તિભાવ વીગેરે કુદરત તરફથી બક્ષીસ થયાં છે.

ત્યારબાદ આ, બીસ્કીટ વીગેરે આપવામાં આવ્યા હતા અને ઉપર પાન સોપારી એલાઇચી આપવામાં આવી હતી.

ત્યારબાદ અમલદારીએ તરફથી ભાપણ કરવામાં આવ્યું હતું. જેની અંદર દરેક વક્તાઓનો આભાર તથા દરેક ભાઇઓએ પધારી શોભામાં વધારો કરીધો તેનો ઉપકાર માનવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ હીંદુ ભોકાના અગરેસરોએ ઉભા થઇ ખુશીની સાથે નામદાર આગાખાન તથા તેમના મુરીદો ઇસમાઇલીઓની તારીફ કરી હતી અને નામદાર આગાખાનની જન્મ દીવસની સાલગ્રેહ વીચે ખુશી બતાવી હતી.

આ વખતે દરેક ભાઇઓ એક ચીતથી સાંભળી રહ્યા હતા અને આખો મંડપ શોભી રહ્યો હતો. ત્યારબાદ પંજેભાઇઓ તરફથી ભેટમાં સાહેબના ફેરુ દેવામાં આવ્યા હતા અને ત્યારપછી છેલ્લું એક મુબારકીનું ગાયન સંભળાવવામાં આવ્યું હતું અને મેળાવડો વીસરજન થયો હતો અને બધા ખુશીની સાથે આનંદમાં મગ્ન મગ્ન ખુશીના આવેસમાં સઉ સઉને ઘેર પહોંચ્યા.

તા. ૨૫ જુલાઇના રોજ જમણ હતું. સાંજના પાંચ વાગે જમણ જમી સઉ જમાતખાને ગયા અને બન્ને ધુઆનું કામ ઉકેલીને

રાતના ૮ા જાગે મામેરૂં બરવામાં આવ્યું હતું અને મુખી માહેબને ઘેરથી મામેરૂં બરવાતું હતું, તેથી ધણી ધામધુમથી વાજતે ગાજતે મુખીને ઘેર ગયા, ત્યાં પણ આ, બીસ્કીટ પાન સોપારી, સરખતો વીજેરે આપવામાં આવ્યા હતા તથા ડાંડીયા રાસની એક બે રમતો હીમતવાન બાળકો રમ્યા હતા અને ધામધુમ કરી મુકી હતી અને ૧૧, વાગે મામેરૂં ધણી ધામધુમની સાથે વાજતે ગાજતે પ્રેમ ભાવથી સુંદર રાગના સુંદર ગીતો સાથે જમાતખાને વધાવવામાં આવ્યું હતું. ત્યાં પણ થોડી વાર બેસી કેસર, શુલામ જળ, અતર વીજેરેના છાંટણા કરવામાં આવ્યા હતા અને આજનો અમુક્ય વખત જાણી તેનો લાભ લેવાને સરવે બાઈઓએ એક બીજા પ્રત્યે માફી માંગી હતી અને પ્રેમ પ્રેમ વરસાવી મુક્યો હતો.

એ મુજબ આજનો શુભ દીવસ આનંદ સાથે ઉજવી સર્વ પોત પોતાને સ્થાને સીધાવ્યા હતા અને આપણી વારતાનો નાયક કુરુબાઈ તથા તેની સાથનો સાઈકલ પર બેસી પોતાને ગામ સીધાવ્યા. આમીત.

સાલગ્રેહ મુખારક.

આજનો મુખારક દીવસ આપણા પાક હાજર ઇમામની પવીત્ર સાલગરેહ સવ' ઇસમાઇલી ખોજા મુમના નવી જમાત, ખાલુ, અરબ, બદકશાની વીગેરે સર્વને સુખ જ્ઞાન્તી આનંદ અને વર્ધમાન સાથે મુખારક હો અને આ નમ્ર સદેસો કચ્છ, કાઠીયાવાડ, સીંધ, બરાડ, સીલોન, સર્વ હીંદુસ્તાન, બદકશાન, ખુરાસાન, અરબસ્તાન, પરશીયન ગદ્દક, રશીયા, યુરોપ, અમેરીકા, જાપાન, આફ્રીકા, આસ્ત્રેલીયા સર્વ દેશ દેશાવરમાં વસ્તા ઇમામી ઇસમાઇલીઓને પહોંચે.

મુખારક થાઓ ! તેઓને કે જેઓએ રકુલ ઉત્તેજન અરથે કેળવણી ખાતાના મેળાવડા કરી કેળવણીને ઉત્તેજન આપ્યું છે તથા આપણી જ્ઞાતીમાં કેળવણીને ફેલાવો કરવા અથાગ મહેનત કરી રહ્યા છે.

મુખારક થાઓ ! તેઓને કે જેઓએ મુખમની આસપાસના કામડાઓ વાંદરા તથા થાણા ખાતે, કાઠીયાવાડમાં બેસાણુ, વીરપુર, કોટડા, સાંગાણી તથા મઢડા સામીના ખાતે, સીંધમાં કરાંચી ખાતે, આફ્રીકાના બંદર જંગમાર, મુખ્યાસા, નમરોખી, કીસુમુ, જુન્ન ખાતે, ધારમીક લાઇબરેરીઓ ચાલુ કાંધેલી છે અને નવી લાઇબરેરીઓ સ્થાપવાની ઉમેદ ધરાવે છે.

મુખારક થાઓ ! તેઓને કે જેઓએ આખી ઇસમાઇલી કામમાં

એકનું એક સત્પથ પ્રકાશ માત્રિક ચાલુ રાખવાને અને ટકાવી રાખવાને બીન સ્વાર્થથી હીમત કરી છે અને હજુ તત્પર છે.

મુખારક થાઓ ! તેઓને કે જેઓએ આવા ભયંકાર દુષ્કાળના મામલામાં દીક્ષા જનથી મદદ આપીને હીમત કરી ગરીબ સ્થિતીના બાધઓને મદદ આપવાને મોટા મોટા ફાળાઓ કાઢ્યા છે અને જેઓ એ તેરા ફાળામાં પોતાની કરજ જાણી સારી રકમો મંડાવી છે.

મુખારક થાઓ ! તેઓને કે જેઓએ કાઠીયાવાડમાં દુષ્કાળને લીધે દુખી થતા બાધઓ દસમ પ્રલી જોજી મુમના વીગેરે માટેના ફંડમાં રકમો લખાવી બરી દીધી છે અથવા ઉમેદ ધરાવે છે.

મુખારક થાઓ ! તેઓને કે જેઓએ દરેક રકુતને તથા લાઠ ખરેરીને માસીક મદદો આપી છે તથા કિતેજન આપી સારા પાયા પર લાવવાની હીમત કરી છે.

મુખારક થાઓ ! તે અહરચોને કે જેઓએ પોતાની અમુલ્ય દોહન માંથી મોટી રકમો હાજર ઈમામ પ્રત્યે પ્રેમ બાવથી અરપણુ કરી છે તથા ગરીબ સ્થિતીના બાધઓ માટે તથા કેળવણીના સુધારા વધારા માટે દીક્ષાજનથી મદદ કરી છે.

મુખારક થાઓ ! તેઓને કે જેઓ આપણા ગરીબ બાધઓને વારતે બનતી મહેનત લીએ છે અને હીમત માંથી મોટા મોટા ફંડો ઉઠા કરીને ગરીબ બાધઓના દુખના વાદળનું મુળ કાઢી નાખવાને તત્પર થઈ રહ્યા છે.

